

Rodoljub Etinski, *Tumačenje međunarodnih ugovora: pravila i praksa*,
Fakultet pravnih nauka, Univerzitet
Donja Gorica, Podgorica, 2020.

Međunarodni ugovori predstavljaju najvažniji izvor savremenog međunarodnog prava. Iz tog razloga tumačenje međunarodnih ugovora predstavlja uvijek aktuelnu i važnu temu kojom se bave i međunarodni sudovi, arbitražna tijela, ali i pravna doktrina gotovo sa jednakim interesovanjem. Na tom putu, knjiga *Tumačenje međunarodnih ugovora: pravila i praksa*, redovnog profesora Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu i Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica, Rodoljuba Etinskog, na 422 strane donosi sintezu evolucije tumačenja relevantnih međunarodnih sudova i drugih tijela, ali i dragocjen pregled kako su pravo i pojedini pravni instituti tumačeni u kontekstu političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog razvoja svijeta i međunarodne pravne prakse.

Knjiga obuhvata šest poglavlja od kojih je prvo posvećeno razmatranjima pravila o tumačenju međunarodnih ugovora, a svako kasnije o posebnoj praksi tumačenja. Ovo poglavlje daje čitaocu uvid u pojam tumačenja ugovora, opšta i posebna pravila tumačenja, kao i različite škole koje su se bavile ovim pitanjem, stavljajući ipak, potpuno ispravno, u prvi plan sredstva tumačenja ugovora. Knjiga detaljno sadrži opis i značaj koji tekst, kontekst, preambula, prilozi, jednostrani instrumenti, prethodni, docniji i drugi sporazumi i ostala sredstva imaju na tumačenje ugovora. Cijenimo da bi za pravnike posebno značajan mogao biti dio o pripremnim radovima, s obzirom na to da je ovo sredstvo tumačenja nerijetko zapostavljeno kod pravnika. Autor je posvetio pažnju i drugim sredstvima tumačenja, pozivajući se na član 32 koji ostavlja prostor za dopunu istih prilikom tumačenja međunarodnih ugovora. S tim u vezi se navodi da sve što čini ispoljavanje namjere ili razumijevanja ugovornica ili sve što pomaže u razjašnjenju namjere ili razumijevanja moglo bi da se kvalifikuje kao dopunsko sredstvo tumačenja, izuzev ako je već određeno kao autentično sredstvo.

Drugo poglavlje „Tumačenje u jurisprudenciji Stalnog suda međunarodne pravde i Međunarodnog suda pravde“ predstavlja praksu Stalnog suda međunarodne pravde i Međunarodnog suda u Hagu

^{*} Asistent na Fakultetu pravnih nauka, Univerzitet Donja Gorica, master pravnih nauka, *e-mail*: bojan.bozovic@udg.edu.me.

u pogledu tumačenja konstitutivnih ugovora i bilateralnih ugovora (*Spor u vezi plovidbenih i povezanih prava, Fabrike celuloze na rijeci Uruvaj i Primjena Privremenog sporazuma*). Ovo poglavlje se početno bavi time kako su Stalni sud međunarodne pravde i njegov sljedbenik, Međunarodni sud, iznosili svoje stavove o tumačenju međunarodnih ugovora u više predmeta. Većina tih stavova je opisana i u predmetima koji su predstavljeni u ovom poglavlju. Tako autor nedvosmisleno ističe da se pregledom predmeta Međunarodnog suda dolazi do saznanja da je ovo sudsko tijelo najčešće koristilo sredstvo običnog značenja (npr. u predmetu *Prijem države u Ujedinjene nacije 1948. godine*), kao i kontekst, predmet i cilj. Ispitivanje namjere ugovornica, docniju praksu i pripreme radove je, ističe autor, Međunarodni sud koristio u manjem broju predmeta. Ovi podaci, kako navodi autor, mogu da pomognu da se konstruiše jedan opšti stav Međunarodnog suda prema tumačenju, ali oni nijesu od velikog praktičnog značaja za savremeno međunarodno pravo. Međutim, posebno je vrijedno istaći da ovo poglavlje sadrži pravila tumačenja za različite multilateralne i bilateralne ugovore, dok će u poglavljima koja slijede biti predstavljena specijalna pravila tumačenja i posebne hermeneutike u vezi sa pojedinim i konkretnim ugovorima.

Treće poglavlje se odnosi na tumačenje Opšteg sporazuma o carinama i trgovini (GATT) od strane mehanizma za rješavanje sporova, odnosno Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Nakon kraće uvodne skice o značaju pomenutog sporazuma i međunarodne organizacije, autor nam daje briljantan uvid u to kako je ovaj međunarodni ugovor tumačen od relevantnih tijela. Čini se da je za čitaoca, naročito zainteresovanog za rad WTO, ovo poglavlje od posebnog značaja u teorijskom i praktičnom smislu. Autor stoga upozorava, ali i kroz praktične primjere podsjeća da WTO sistem uključuje neka posebna pravila koja se neposredno ili posredno odnose na tumačenje GATT-a i drugih sporazuma, uključenih u sistem WTO-a. Ovdje je posebna pažnja posvećena tumačenju antidiskriminacionih propisa na primjerima Brazila, Australije, Italije, Španije, Japana, SAD-a... Za naše podneblje bi svi pravници, naročito praktičari, trebali imati u vidu djelove ove knjige koji su posvećeni tumačenju određenih mjera iz ove oblasti koji su u tijesnoj vezi sa radom EZ-a i mjera koje pogađaju azbest i proizvode koji sadrže azbest.

Četvrto poglavlje obuhvata tumačenje Evropske konvencije o ljudskim pravima od strane Evropskog suda za ljudska prava i predstavlja možda i najznačajnije i najaktuelnije poglavlje za sve pravne praktičare i teoretičare prava iz oblasti evropskog sistema zaštite ljudskih prava. Autor posebnu pažnju posvećuje tumačenju članova 8 (prava privatnosti) i 10 (sloboda izražavanja) a sve u kontekstu prava na pristup informacijama. Iako Evropski sud za ljudska prava raspolaže ogromnom sudskom praksom, ovaj sud se uvijek trudio da održi određeni vid konzistentnosti u tumačenju, iako formalno pravno

na to nije bio obavezan. Zato je, cijenimo, autoru bio poseban izazov da odabere one predmete koji će biti u direktnoj vezi sa tumačenjem međunarodnih ugovora u konkretnom pitanju. Čitaoci ove knjige, i naročito ovog poglavlja, imaju priliku da ugodno i bez posebnog napora prate razvoj i primjenu pravila u tumačenju Evropskog suda za ljudska prava još od presuda donijetih 80-ih godina prošlog vijeka do današnjeg perioda. Značaj sudskih postupaka kao što su *X v. Njemačke*, *Leander v. Švedske*, *Guerra* i drugi *v. Italije* je nemjerljiv i predstavlja osnovu za razumijevanje primjene članova 8 i 10 Evropske konvencije, ali isto tako, i noviji primjeri iz prakse Evropskog suda za ljudska prava (npr. *Mađarski helsinški odbor v. Mađarska*) će sigurno predstavljati vrijedno praktično i teorijsko saznanje za sve pravnike.

Peto poglavlje donosi tumačenje bilateralnih sporazuma o zaštiti investicija. Aktualnost ove tematike, ali i svijesti autora da se i ovim savremenim problemom bavi u svom radu, možda najbolje oslikava činjenica da su svi predmeti opisani u knjizi nastali u ovom vijeku, uz nespornu činjenicu da će vrijeme koje je pred nama sigurno ostaviti još dosta prostora za istraživanje ovih pravnih problema. Ovo poglavlje sadrži vrijednu praksu iz polja indirektno eksproprijacije, utvrđivanja identičnosti sporova u kontekstu nastanka spora, kao i suprotna tumačenja člana VII (2) iz Turskog-turkmenistanskog ugovora o investicijama od 2. maja 1992. godine.

„Tumačenja Statuta Međunarodnog krivičnog suda“ je naslov posljednjeg, šestog poglavlja, i odnosi se na to kako Međunarodni krivični sud tumači svoj Statut. Značaj tumačenja je posebno velik ako znamo da je već bilo primjera da vijeće pogrešno primijeni pravila tumačenja, pa žalbeno vijeće ukine odluku zbog toga. Autor upućuje na činjenicu da je Statut Međunarodnog krivičnog suda konstitutivni međunarodni ugovor i da se na njegovo tumačenje, osim specijalnih pravila, primjenjuju i opšta pravila iz članova 31–33 Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora. Iz tog razloga je, ne toliko bogata praksa Međunarodnog krivičnog suda, ipak obrađena u ovoj knjizi. Autor prenosi i tumačenja termina „slučaj“, „dovoljna težina“, *no case to answer* i *ne bis in idem*, ali i izraza „organizacija“ i „politički program“ kroz odluke pomenutog suda.

Još jednom ističemo da svako od navedenih poglavlja obuhvata detaljan prikaz i analizu nekih međunarodnih sudskih predmeta, kao i uvodna razmatranja o specifičnostima interpretativne prakse. Autor je upućivanjem u prvoj glavi na predmete u ostalim glavama uspješno stvorio priliku čitaocu da sam uvidi kako pojedina sredstva tumačenja, o kojima je izlagano u prvom poglavlju, funkcionišu u različitim praksama međunarodnih sudskih i drugih relevantnih tijela.

Ova knjiga zato predstavlja izuzetno vrijedno naučno dostignuće koje daleko prevazilazi ovdašnje prostore i značaj koji se trenutno posvećuje pravnoj teoriji i praksi. Mora se, međutim, i konstatovati da

ovo djelo može ostaviti određene nejasnoće kod čitaoca koji ne poznaje makar osnove međunarodnog javnog prava, ali s obzirom na skroman obim knjige, cijenimo da je skoro nemoguće bilo dati sumarniji i primjereniji prikaz kojim bi se prevazišao eventualni nedostatak kod čitaoca u pogledu konkretnog pravnčkog (pred)znanja. Ali i pored toga, čitaoci kojima je na srcu savremena teorija i praksa, prihvaćće ovu knjigu poslije prvog čitanja kao vrijedan izvor svojih budućih traganja za nekim novim saznanjima, ali i za davanje odgovora na pitanja koja su im se prethodno otvarala.